

Tomáš Hoch: Možnosti rozvoje *de facto* států prostřednictvím humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a aktivit organizací občanské společnosti. Případová studie Abcházie.

1. vydání. Praha: European and Science Art Publishing, 2011, 114 stran, ISBN 978-80-87504-13-0.

Neuznané, separatistické, samozvané, či *de facto* štáty predstavujú v súčasných medzinárodných vzťahoch zvláštny a veľmi problematický fenomén. Ich vznik je takmer vždy dôsledkom širších vonkajších okolností, a spôsob ich existencie je preto často závislý najmä na externých faktoroch. Vzhľadom na fakt, že tieto politické celky sú predovšetkým objektom medzinárodných vzťahov, sú možnosti ich rozvoja vskutku minimálne, a preto sú vo veľkej miere odkázané na humanitárnu pomoc či na prostriedky rozvojovej spolupráce. Jej súčasné mechanizmy sú však nastavené najmä na suverénne štáty, a preto sú pre tento typ politických jednotiek často nedostupné. Vzniká tak bludný kruh, ktorého dôsledkom je pretrvávajúca chudoba a/alebo rastúca závislosť na krajinách, ktoré sú vonkajším garantom ich existencie.

Recenzovaná publikácia, ktorá je zároveň dizertačnou prácou autora, obhájenou na Prírodovedeckej fakulte Ostravskej univerzity, sa zaoberá bezpochyby zaujímavou, aktuálnou, ale aj pomerne náročnou a dosiaľ pomerne málo analyzovanou témou. Jej náročnosť vyplýva predovšetkým z potreby interdisciplinárneho prístupu (najmä v oblastiach politológie, medzinárodného práva a ekonómie), ako aj z relatívnej nedostupnosti primárnych informačných zdrojov. Ciele práce spočívajú v mnohostrannej analýze možností rozvoja *de facto* štátov prostredníctvom humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce na príklade Abcházsku. Sú definované jasne a ich riešenie má potenciál odporúčaní pre praktickú politiku. Použité metódy vyhovujú stanoveným cieľom. Za obzvlášť cennú možno v tejto súvislosti považovať prácu s primárnymi informačnými zdrojmi, ktoré autor získal výskumom priamo v študovanej oblasti. Mám za to, že práve tento fakt predstavuje najdôležitejšiu pridanú hodnotu celej práce. Je na nej totiž vidieť, že pobyt v sledovanom regióne mu umožnil vnímať problematiku z jej najširších kontextoch, čo štúdium (hoci aj najkvalitnejšej) odbornej literatúry zo zjavných dôvodov neumožňuje.

Štruktúra práce zodpovedá jej definovaným cieľom. Je jasná, logická a prehľadná. Po stručnom úvode, v ktorom autor stanovuje ciele, použité metódy a štruktúru práce, nasledujú tri obsahovo samostatné kapitoly, ktoré sa zaoberajú všeobecným vymedzením problematiky rozvoja, postavenia *de facto* štátov v rámci medzinárodných vzťahov a rôznych konceptov či modalít ich postkonfliktnej obnovy. Štvrtá kapitola predstavuje samotnú prípadovú štúdiu, v ktorej autor aplikuje predchádzajúce teoretické východiská na konkrétnu situáciu v Abcházsku. Prácu dopĺňa záver, ktorý je vhodným zhrnutím práce a zároveň má poskytnúť praktické odporúčania pre plánovačov rozvojovej pomoci určenej *de facto* štátom.

Prvá kapitola je všeobecným a vzhľadom na celkový rozsah práce pomerne obšírnym opisom problematiky exogénnych faktorov vplývajúcich na rozvoj regiónov. Práve v tejto kapitole sa zrejme najviac a pozitívne prejavuje to, že táto práca bola obhájená na katedre sociálnej geografie a regionálneho rozvoja. Pre záujemcov o medzinárodné vzťahy poskytuje široký a komplexný prehľad o tom, ako možno rozvoj chápať, merať a ako sa jeho jednotlivé faktory vzájomne ovplyvňujú a dopĺňajú. Za istú slabinu v tejto súvislosti považujem to, že autor podáva výklad analyzovanej problematiky niekedy až na učebnicovej úrovni a rozoberá detaily, ktoré sú vzhľadom na charakter a určenie tejto práce

zrejme až zbytočné (napríklad vysvetľovanie základných rozdielov medzi hrubým domácim produktom a hrubým národným produktom, či pomerne rozsiahly všeobecný výklad o indexe ľudského rozvoja).

Druhá kapitola je čo do rozsahu oveľa stručnejšia a prináša zaujímavú analýzu problematiky *de facto* štátov a ich postavenia v rámci medzinárodných vzťahov. Okrem podkapitoly týkajúcej sa kritérií štátnosti, ktorá opäť pomerne zoširoka sumarizuje najmä všeobecné základné informácie, sa tu autor venuje tiež otázkam teoretického vymedzenia *de facto* štátov a prístupu medzinárodného spoločenstva k nim, ale aj z môjho pohľadu veľmi zaujímavému prehľadu reflexii týchto štátov v akademickom prostredí.

Tretia kapitola je logickou syntézou predchádzajúcich častí. Autor v nej spája problematiku *de facto* štátov s otázkou ich rozvoja a poukazuje na mnohé závažné prekážky týkajúce sa ich postkonfliktnej obnovy, ktoré priamo vyplývajú z ich problematického statusu. V jednotlivých podkapitolách podrobne predstavuje najdôležitejšie koncepcie poskytovania humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce a naznačuje ich význam a vplyv na vývoj týchto štátov. Zaujímavou a z teoretického hľadiska určite obohacujúcou je tu najmä časť týkajúca sa analýzy toho, ako sa tieto koncepcie premietajú do praktických aktivít Európskej únie v podobe takzvanej Európskej politiky susedstva. Je však trochu škoda, že autor tejto problematike nevenoval širší priestor.

Posledná kapitola práce je nepochybne najprínosnejšou časťou celej recenzovanej publikácie. Pokiaľ jej predchádzajúce časti sú síce určite kvalitným, no niekedy viac všeobecným opisom problematiky a trochu v nich chýba autorove vlastné kritické zhodnotenie analyzovaných tém, tejto kapitole nemožno v žiadnom prípade uprieť originality. Jej hlavným obsahom je prípadová štúdia, ktorá konfrontuje predchádzajúce teoretické východiská týkajúce sa postkonfliktnej rekonštrukcie a rozvoja *de facto* štátov s realitou situácie v Abcházsku. Nájdeme v nej podrobný opis príčin a priebehu konfliktu v tejto oblasti, vrátane naznačenia hlavných sporných bodov vplývajúcich na stagnujúci mierový proces a ukázania jeho negatívnych dôsledkov na rozvoj Abcházska. Cenné na tejto kapitole je najmä to, že autor pri jej spracovávaní skombinoval svoje teoretické znalosti o skúmanej problematike s citlivou a nestrannou analýzou informácií, ktoré získal prostredníctvom vlastného pôvodného výskumu v sledovanej oblasti. Záujemca o problematiku vývoja v tomto nepokojnom regióne má tak z tejto kapitoly možnosť získať nielen originálne a dosiaľ nepublikované informácie týkajúce sa vnútro politickej situácie v Abcházsku, ale aj prehľad o názoroch ľudí, ktorí sú vývojom v tejto oblasti priamo zasiahnutí.

V závere práce autor, aj na základe zistení z vlastného výskumu v sledovanej oblasti, konštatuje, že Abcházsko, podobne ako aj iné *de facto* existujúce štáty, ktorým sa z rôznych dôvodov nedarí dosiahnuť širšie medzinárodné uznanie, majú vzhľadom na súčasný spôsob nastavenia systému rozvojovej pomoci a spolupráce len veľmi limitované možnosti hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Súčasný systém je totiž nastavený tak, že partnerom pre rozvojové aktivity sú iba legitímne authority. V prípade týchto neuznaných štátov takáto legitimita samozrejme chýba, a preto nemôžu ťažiť z výhod vonkajších faktorov rozvoja, ako sú napríklad priame zahraničné investície či medzinárodný obchod. Autor tu nepochybne správne konštatuje, že systém rozvojovej spolupráce možno preto považovať za silne spolitizovaný a že politické imperatívy sú v ňom nadradené otázkam rozvoja. Keďže humanitárna pomoc, ktorá je svojim charakterom apolitická, pre rozvoj samozrejme nestačí, je podľa autora nevyhnutné zmeniť prístup medzinárodného spoločenstva k chápaniu zabezpečovania rozvojovej pomoci a spolupráce. Autor v tejto súvislosti navrhuje niekoľko možností, ako napríklad stratégiu angažovania sa bez uznania týchto štátov, resp. „*angažovania sa prostredníctvom limitovaného uznania ich existencie, no bez medzinárodného uznania ich nezávislosti*“, pričom tento druhý model považuje za „*pravdepodobnejší*“. Jeho argumentácia spočíva v tom, že niektoré medzinárodné ekonomické organizácie (napríklad WTO, APEC) nemajú vo svojich základných dokumentoch explicitne stanovené, že podmienkou členstva je medzinárodné uznanie štátu. To je

síce pravda, no na druhej strane je treba upozorniť, že prijímacie kritériá do týchto organizácií podliehajú schvaľovacím procedúram, a domnievať sa, že politické preferencie pri nich nezohrávajú jednu z podstatných úloh, je prinajmenšom sporné. Akokoľvek „limitované uznanie existencie bez uznania nezávislosti“ je totiž vždy predovšetkým politickým aktom. Spornou je preto aj samotná úvaha o tom, že prostredníctvom členstva v niektorej z týchto medzinárodných organizácií by bolo možné rozvojovú pomoc či spoluprácu výraznejšie odpolitizovať.

Moje formálne výhrady k recenzovanej publikácii sa týkajú niektorých chýbajúcich alebo nepresných odkazov na použité zdroje uvedené v texte. Napríklad odkazy na The Congress of the United States 1997, OECD/DAC 2001, Finn a Tarp 2001 či UHUBSO 2010 sa v zozname literatúry nenachádzajú, a nemožno ich teda identifikovať. Za istý formálny problém považujem tiež až nezvyčajne drobné písmo textu publikácie, čo je však výhrada smerovaná jej vydavateľovi.

Recenzovanú publikáciu možno ako celok hodnotiť jednoznačne pozitívne. Ide síce o pomerne stručnú, no precízne napísanú prácu, ktorá je v našich podmienkach svojím spôsobom tematicky nová a prináša zaujímavé i originálne pohľady na analyzovanú tému. Autor sa pri jej písaní prejavil ako fundovaný teoretik a znalec tohto nepokojného regiónu. Hoci jej niektoré časti majú trochu všeobecnejší charakter, každopádne ju možno odporučiť aj náročnejším čitateľom, ktorí v nej určite nájdu dostatok kvalitných informácií o problematike rozvojovej pomoci a spolupráce, ako aj o pozadí abcházskeho konfliktu.

Tomáš Koziak